

ACADEMIA ROMÂNĂ

Noua ofensivă contra istoriei și geografiei

Nu încetez să mă uit cu tristețe la scena politică din România de dinainte de 1989, dar – din păcate! – și la cea de după 1989. Sute de miniștri ne-au vegheat în acești ultimi 35 spre 36 de ani, dintre care câteva zeci la Educație, și s-a ales praful. Grija pentru reformarea școlii a fost în prim plan, mereu, dar reformarea a cuprins, de cele mai multe ori forma și nu conținutul, aparența și nu esența. Au fost și tentative mai sănătoase de vreo două-trei ori, înăbușite însă în fașă și repede uitate. Vă dau un exemplu de „reformare”: înlocuirea celor trei trimestre (de aceea numele le începea cu „trei”) și trei vacanțe cu cinci module și cinci vacanțe, plus „săptămâna verde”, „școala altfel” etc. De când e lumea erau „vacanța mare”, „vacanța de Crăciun” și „vacanța de Paști” și toate mergeau relativ bine. Nici măcar regimul cel odios nu s-a atins de această structură. Acum, marii „experti”, după ce au constatat că avem analfabetism de toate felurile și abandon școlar de speriat, au găsit cauza în vacanțele prea puține și în mediile încheiate de trei ori pe an. Tot ei au mai inventat o cauză: „structura închistată” a materiei, cu română, matematică, fizică, biologie, chimie, istorie și geografie, cu discipline adică prăfuite, învechite, nepotrivite erei digitalizării și cu nume care vin de pe vremea lui Platon, Aristotel, Cicero și Caesar, adică din greacă și latină. Ce nenorocire! Să trăim noi așa de ancorați în trecut! Și au venit avalanșe de propuneri de „schimbare”, ba chiar de „revoluționare” a școlii, prin noi discipline (materii) care să ancoreze școala în actualitate și în viitor: educație sexuală, sanitară, bancară, digitală, antreprenorială, de protecția mediului, de circulație pe drumurile publice, pentru nutriție sănătoasă, ba chiar și vestimentară, numerologică, de chiromanție etc. Chivernisitorii școlii, un fel de „toboșari ai vremurilor noi”, cei mai mulți fără experiență în învățământul preuniversitar, au găsit repede soluția: reducerea numărului de ore destinate disciplinelor „clasice” și introducerea câte unei pseudo-discipline (de câte o oră pe săptămână) precum cele enumerate mai sus. Primele afectate au fost, ca de obicei, „umanioarele” și științele sociale, dar nu numai ele. Ce atâta română, istorie, latină, geografie? Doar trăim în epoca globalizării și a digitalizării, care presupun omogenizarea planetei și care au toate cunoștințele stocate în baze de date sigure, ușor accesibile pentru oricine. Așa că școala ar fi menită să-i învețe pe copiii și adolescenți doar strictul necesar legat de digitalizare, un pic de matematică, fizică, chimie, biologie (s-au redus și în cazul lor numărul de ore, dar nu prea mult, fiindcă ar fi fost strigător la cer și fiindcă s-ar fi revoltat părinții). Restul de ore urmează să fie destinat deprinderilor practice, abilităților, regulilor de viață individuală și publică. În această ecuație, educația prin istorie devenise o povară de nesuportat pentru „progresiști” și neomarxiști. De la un timp, au mai apărut și „anulatorii culturii”, și „treziții”, și alți feluriți răzbunători față de ororile trecutului, reale sau imaginare. Așa că, „istoria” trebuia pedepsită drastic. Mai era și motivul foarte gălăgios și foarte greu de combătut: istoria servise în perioada finală a lui Ceaușescu pentru „naționalismul comunist”, pentru preamărirea poporului român, pentru transformarea lui într-un neam glorios, unic, imaculat și mereu învingător, iar pe lider îl făcuse „geniul Carpaților”. Toate acestea i-au amăgit pe mulți, iar pe unii i-au transformat în inamici înverșunați ai științei (forme de cunoaștere) și disciplinei numite istorie. Cauza nu era

disciplina numită istorie, ci patronii ei de atunci. Ofensiva aceasta s-a legat mai întâi de nume: ce să mai caute „Istoria românilor” sau „Istoria României” în „curiculă” (cum s-a ordonat să se cheme planurile de învățământ)? Doar românii nu au fost niciodată glorioși, nu au făcut nimic în istorie, au fost lași și nu au construit, inventat, creat opere și capodopere! În consecință, trebuind noi să fim globali și globaliști, numele de „român” și „România” s-au șters aproape total din manuale. De altminteri, nici numele de „limba română” nu le-a plăcut unora și au creat manuale numite „limbă și comunicare”, ca și cum adjectivul „română” le suna prost. S-au făcut și manuale alternative de istorie, unele mai năstrușnice decât altele. Nu mai zice nimeni că istoria este unică și unitară, dar pentru elevi trebuie stabilit un manual-standard, cam cum se face la română cu limba literară. Avem graiuri berechet și patru dialecte, dar la școală se studiază limba literară. Așa și cu istoria. Însă la istorie a biruit relativismul și s-a erodat încrederea în adevărul istoric (relativ și parțial cum este el). A venit apoi asaltul asupra numărului de ore, care erau câte două (doar rar, la clasele de specialitate, erau câte trei) pe săptămână la gimnaziu și la liceu. S-a intrat repede cu barosul și a rămas doar câte o oră pe săptămână la aproape toate clasele și profilurile. Or, cu o oră pe săptămână nu se poate face carte, pentru că nu este timp de asimilare temeinică. La unele profiluri și specialități, numite „practice”, s-a scos de tot istoria, ca să nu mai tulbure mințile gingașe ale elevilor, concentrați pe deprinderi de viață, nu pe „teorie”. Un alt asalt a fost cel îndreptat spre conținuturi. Istoria se făcea în trecut organizat, didactic, după cum sunau cerințele învățării unei discipline diacronice, cu evenimente petrecute în spațiu și timp. Prin urmare, specificul istoriei ca știință și disciplină școlară este că ea are sens numai dacă este învățată „din cele mai vechi timpuri până astăzi”, pe spații și în locuri anume. Global nu prea se poate, pentru că lumea nu se lasă cuprinsă pieptiș, în integralitatea ei, de către nicio minte omenească. Astfel stând lucrurile, elevii învățau la început, în școala primară, câteva elemente de istorie și geografie locală: care sunt formele de relief, cine sunt românii, ce este România, cum este împărțită țara numită România, ce are specific regiunea mea etc. Limbajul manualelor era adaptat vârstei, iar învățătorii erau instruiți să vorbească simplu, pe înțelesul copiilor de 9-10 ani. În gimnaziu, se învățau în ordine istoria antică (în clasa a V-a), cea medievală (în clasa a VI-ea), cea modernă și contemporană (în clasa a VII-a) și cea a României (în clasa a VIII-a). Primele istorii enumerate mai sus (din clasele a V-a, a VI-a și a VII-a) erau „istorii universale”, adică se refereau la trecutul Europei și la elemente din trecutul Asiei, Americii, Africii. Așadar, abia 25% din studiul istoriei în gimnaziu se referea la români, restul fiind dedicat civilizației Orientului, lumii greco-romane, Evului Mediu occidental, Renașterii, Reformei, lumii moderne, revoluțiilor etc. În clasele de liceu se repeta această structură (schemă), dar la nivel mai înalt, cu unități de învățare noi, adecvate vârstei și capacității de cunoaștere a adolescenților. Istoria României din clasele terminale a VIII-a și a XII-a însemna o integrare a trecutului nostru în trecutul european și universal. Altfel spus, după ce elevii aveau habar de evoluția lumii de la asiro-babiloneni și egipteni până la americanii contemporani, puteau integra istoria noastră în cea a lumii fără dificultate. Când se ajungea la umanismul nostru, la iluminism, romantism, liberalism, la Revoluția de la 1848, la unirea din 1859, la constituție, la independență etc., toate erau clare, fiindcă se vedea că avuseserăm și noi aceeași evoluție ca alții, trecuserăm prin același procese istorice, eram oameni între oameni și popor între popoare. Nu eram nici doar eroi, dar nici numai lași, nu eram nici imaculați, dar nici acoperiți de noroi, nu eram nici numai originali, dar nici exclusiv imitatori. Această structură aparent repetitivă a materiei respecta natura intrinsecă a disciplinei, respecta diacronia, concretețea materiei istorice și specificul psihologic al învățării. Din timp în timp, se puteau face sinteze, fixări și mai ales recapitulări. Ce s-a întâmplat între timp, pas cu pas? Mai întâi, s-a desființat diacronia. Istoria se studiază azi, de cele mai multe ori, la întâmplare, după structuri inventate. Elevii nu mai știu aproape nimic despre Antichitate și despre Evul Mediu și Renaștere. Dacă îi întrebi ce este o ogivă se consideră jigniți. Toată civilizația pare inventată în Epoca Modernă și mai ales în secolele al XX-lea și al

XXI-lea. Trecutul mai îndepărtat trebuie făcut odios, neimportant, populat de oameni gregari și incuți, iar trecutul mai apropiat și recent trebuie calificat sau etichetat în funcție de împrejurări. Elevii nu mai trebuie să cunoască trecutul în deplinătatea lui (atât cât se poate) și nu mai trebuie să știe că trecutul înseamnă viață și că viața – de oriunde și de oricând – trebuie iubită și nu disprețuită. Ei nu mai trebuie să judece cu mintea lor, în cunoștință de cauză, ci să fie „îndrumați în mod constructiv”, ca să iubească și să urască la comandă. Istoria este fragmentată intenționat pe istorii de popoare și populații (istoria maghiarilor, slavilor, germanilor, evreilor etc.) și pe „bucăți” din ea (Comunism, Holocaust, minorități etc.). Istoria universală (cum se zicea odată) și istoria românilor sunt aproape eradicate. În fine, materia a fost în așa fel ordonată, încât pare sociologie și politologie și nu istorie, în ciuda faptului că manualele se cheamă invariabil „Istorie” (și nu istoria antică, medievală, modernă etc., precum odinioară). Concret, nu se mai studiază spații și timpuri (așa cum cere natura intrinsecă a disciplinei), ci teme mari (de exemplu, regimuri politice în istorie, războiul în istorie, religia și rolul ei, structurile sociale, revoluțiile etc.). Astfel, elevii pot învăța despre revoluțiile de la 1848 înainte de a ști ceva despre Napoleon, pot ajunge la Al Doilea Război Mondial și apoi să se întoarcă la religia egiptenilor vechi etc. În plus, la o oră pe săptămână, nici nu mai putea fi vorba despre recapitulare și fixare. În trecut, „pedagogii depășiți” constataseră că „repetiția este mama învățării” și că dacă studiai Antichitatea la 11-12 ani și o reluai cu alți ochi la 14-15 ani, aveai șansa să știi și pentru restul vieții, să ai nivelul de cultură generală adecvat, să cunoști. Cu alte cuvinte, dacă auzai despre constituțiile noastre, de la 1866 încoace, nu se putea să nu vezi că rădăcinile lor veneau de la Atena și de la Roma antică, că Polibius și alții defîniseră bine regimurile politice, cu variantele lor pozitive (de exemplu, monarhia, democrația) și negative (de exemplu, tirania și anarhia). Dar asta era prea mult. Elevii nu mai trebuiau să gândească singuri, cu mintea lor, care se cuvenea să rămână „virgină”, „tabula rasa”.

Acum, „specialiștii” ministerului educației au ajuns la părerea că și aceste firave și selectate cunoștințe erau prea mult și au scos istoria și geografia – cele două cenușărese ale materiilor școlare – din „trunchiul comun” (cu posibilitatea puțin probabilă ca școala să poată repara vag această nedreptate). Fiindcă este vorba aici despre o mare nedreptate, dar și despre iresponsabilitate. Eu știu bine că nu toate „materiile” propuse acum (și unele introduse în școală deja) au loc (că doar ziua și săptămâna nu sunt gumilastic, nu se pot dilata), dar de ce să ne legăm de istorie și de geografie mereu, de ce să le introducem în Patul lui Procust tocmai acum când putem circula în Europa și în lume, când putem vedea muzee și monumente, când putem admira cu ochii proprii piramidele și Via Apia? Oare este așa de inutil sau primejdios ca elevii să recunoască un monument romanic ori unul bizantin, să se uite cu ochi avizat la un tablou al Renașterii, să știe cum a apărut și ce a vrut Martin Luther? Oare este periculos sau inutil ca elevii să mai învețe de împăratul Traian, de daco-romani, de slavi, de Basarab și de Ștefan cel Mare? Cum am putut ajunge așa de troglodiți în acest secol al XXI-lea? În loc să ne străduim să avem profesori cât mai buni de istorie și geografie, să creăm conținuturi atractive, să folosim metode cât mai adecvate învățării, să facem din temele aride subiecte de vis, să stârnim curiozitatea copiilor și adolescenților, ne dăm de ceasul morții și tăiem și ce mai este din istorie și geografie. Se vede că este amenințată din nou și limba latină. Îmi amintesc cât ne-am chinuit acum câțiva ani – unii dintre noi, în frunte, pe atunci, cu Solomon Marcus – să salvăm limba latină. Ajunsesem să observ că pe prima pagină din Word, când deschizi computerul, aproape 80% din cuvintele de bază scrise acolo (format, copy, painter, times, roman, normal, file, replace, select, delite, editing, object, select, title, emphasis, paragraph, italic, case, insert, design, page, references, review, view, document și multe altele) sunt de origine latină sau din moștenirea greco-latină. Noi am rămas singurul popor din vechea romanitate orientală, singura ortodoxie latină din lume, singurul popor neolatin care purtăm în numele de „român” amintirea Romei. Nu am reușit atunci decât să salvăm latina la clasa a VII-a, câte o oră pe săptămână, deși materia nu este adecvată la o vârstă așa de fragedă. Gramatica limbii latine este ca

geometria în matematică, adică te învață logica limbilor, pentru că multe limbi și-au făcut gramaticile lor după modelul latinei. Sigur că latina nu-ți oferă neapărat deprinderi practice, nu te învață ce să faci dacă intri într-o bancă, nu te învață cum să accesezi un cont, cum să eviți o sarcină nedorită, cum să mergi la medic periodic sau cum să mănânci sănătos, dar te învață infinit mai mult. Sunt revoltat când aud că școala nu mai trebuie să-i învețe pe elevi teorie, ci practică. Ba școala trebuie să-i învețe pe elevi teorie, ca ei să aibă la maturitate cultura generală necesară. Practica vine ușor, la fața locului, când ești pus în situație. Nu am de ce să învăț în școală să fiu antreprenor, deși e bine să știu ce înseamnă un antreprenor. Altminteri ne facem cu toții manageri și nu mai muncește nimeni. Teama de multe cunoștințe acumulate de elevi este iarăși ridicolă. Se spunea odată că cine stăpânește cunoștințele necesare – cât mai multe – stăpânește lumea. Azi nu mai este de ajuns așa ceva. Azi lumea este stăpânită de cei care mânuiesc cunoștințele, care le transmit tendențios și care ne prostesc pe mulți, fiindcă am devenit doar instrumente. Cunoștințele sunt stocate în aparate speciale și ni se spune că este destul să știm să accesăm aceste aparate. Fals! Accesarea nu ne face deștepți și nici capabili de decizii bune. Deștepți sunt aceia care au cunoștințele stocate în creierul lor, care, aflați în fața unei decizii, compară datele din mintea lor și știu să reacționeze „în cunoștință de cauză”, cum se zicea odată. Până să ia deciziile aparatele în locul nostru mai este și nici nu este bine să lăsăm aparatele să decidă totul. Omul inteligent, se spune, este cel care știe să se adapteze bine și repede la provocările vieții. Inteligența presupune, prin urmare, memorie. Un om care-și pierde memoria este pierdut, bolnav iremediabil. Dar un popor? Nu înțeleg ce am avea noi de câștigat, ca români, dacă ne-am uita istoria, adică viața noastră din trecut, viața părinților, a bunicilor și străbunicilor. Cum și de ce să ne fie rușine de numele nostru și de istoria noastră? Academia Română a atras mereu atenția asupra acestor erori, prin memorii și prin propuneri, dar trendul a continuat. Am fost auziți, uneori la modul foarte politic, dar nu ascultați.

De aceea cred că intelectualii lucizi trebuie să reacționeze în mod rațional și să explice aceste lucruri, să oprească noua ofensivă. Mai cred că cei mai mulți dintre cei care au inițiat aceste măsuri și care le aprobă nu știu exact ce fac, nu vor să distrugă ceva intenționat și nu-și dau seama de consecințe. Firește, sunt și unii care au în minte scopuri malefice, care servesc cauze străine de interesele poporului român și care veghează mereu. Există și din aceea pentru care românii sunt ca un ghimpe aici, în centrul geografic al Europei și în partea de sud-est a Europei instituționale. Topirea românilor într-o masă amorfă – care nici nu este definită încă, așa cum nu este încă acceptată juridic noțiunea de „cetățenie europeană” – nu este posibilă (deocamdată), fiindcă popoarele nu sunt produsul unor decizii luate de guverne și parlamente, ci s-au născut organic, de-a lungul timpului, prin acumulări succesive. De aceea, ele nu pot fi distruse prin decrete, legi, hotărâri. Istoria există în școală, ca să se învețe aceste lucruri, chiar dacă ele nu plac unora. Uniunea Europeană este deocamdată o punere împreună a statelor (națiunilor), dar ar trebui să fie un concert al națiunilor, un fel de „republică a patriilor”, cum s-a zis de la Renaștere încoace. Pentru reușita proiectului, devine esențială cunoașterea popoarelor (națiunilor) componente, în diversitatea lor. Or, ca să-l cunosc și să-l respect pe „celălalt”, de lângă mine, trebuie să mă cunosc bine pe mine însumi. Nu există alteritate fără identitate. De aceea, istoria, geografia, limba latină – ce să mai spun de limba română! – sunt benefice, nu strică nimic, nu tulbură mințile, nu mai nasc naționaliști, șovini, xenofobi, cum ar crede și predica unii. Haideti să ne adunăm mințile și să fim raționali! Toate cele propuse ca discipline noi și care par că ne copleșesc sunt, de fapt, conținuturi sau unități de învățare. Ele pot și trebuie – cele mai multe, nu și cele aberante – introduse în materiile care sunt, care există. Criza școlii nu vine din faptul că elevii nu fac educație sexuală (ca materie cu note), să zicem, ci din această uitare de sine, din măsurile îndreptate contra școlii sănătoase, din noile directive ale „corectitudinii politice”, ajunse la forme distructive pentru viitorul țării. Iar cei care se sperie de identitatea românească – câtă mai există ea – greșesc. Felul nostru de a fi există și trebuie trimis mai departe, învățat prin educația din familie și din școală și făcut cunoscut și altora.

Numai așa va putea exista Europa, prin români, prin polonezi, unguri, francezi, germani, lituanieni etc. Prin digitalizare comunicăm ușor, prin limba engleză ne înțelegem cu toții, prin hamburgeri, șaorma și chebab ne bucurăm gastronomic, prin vestimentație ne confundăm unii cu alții, adică ne omogenizăm, dar nu dispărem. Istoria românilor, geografia României, limba și literatura română, folclorul autentic și chiar mititeii nu deranjează cu nimic ordinea lumii, dimpotrivă, ne învață să fim și să rămânem români, să cunoaștem și să respectăm alte popoare, pe care să le privim și primim frumos. De aceea, istoria trebuie lăsată la toate clasele în trunchiul comun, cu câte două ore pe săptămână (în care să intre și materiile noi, precum comunismul, dictaturile de extremă dreaptă, tragediile și discriminările etc.). Trebuie studiată prioritar istoria universală, după care, la final de ciclu, să se poată studia istoria românilor, cu numele ei corect. Istoria trebuie păstrată și la examene și concursuri de admitere, pentru că nu este nicio rușine să știm cine suntem pe lumea asta. Doar așa ne respectăm pe noi și îi respectăm pe confracții noștri europeni, dobândind demnitate.

*Acad. Ioan-Aurel Pop,
Președintele Academiei Române
1 februarie 2025*